PARTICIPÁCIOU K ŽIVÉMU NÁMESTIU - KONCEPCIA A PLÁN VYUŽÍVANIA KAMENNÉHO NÁMESTIA A NÁMESTIA SNP V HLAVNOM MESTE BRATISLAVA

Autori: Mgr. Veronika Prachárová, Mgr. Juraj Hurný
Názov národného projektu: Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík
Predložené dňa: 1.2.2019

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

(zadávateľ)

Participáciou k Živému námestiu - Koncepcia a plán využívania Kamenného námestia a Námestia SNP v hlavnom meste Bratislava

Autori: Mgr. Veronika Prachárová, Mgr. Juraj Hurný
Názov národného projektu: Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík
ITMS: 314011M298
Operačný program: OP Efektívna verejná správa
Zdroj financovania: Tento materiál je podporený z Európskeho sociálneho fondu
Autori súhlasia so zaradením obsahu výstupu do znalostnej elektronickej databázy ÚSV ROS.
Vyhotovené dňa: 1.2.2019

Úrad splnomocnenca vlády SR
pre rozvoj občianskej spoločnosti

Operačný program
Efektívna
verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

MINISTERSTVO
VNÚTRA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

SGI
Slovak Governance Institute
Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť

BRATISLAVA

Participáciou k Živému námestiu - Koncepcia a plán využívania Kamenného námestia a Námestia SNP v hlavnom meste Bratislava,
Veronika Prachárová, Juraj Hurný
Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, Cukrová 14, 811 08 Bratislava,
2019
ISBN: 978 – 80 – 89051 – 28 - 1

Opis Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík predstavuje praktickú časť projektu. Zastrešuje dvanásť pilotných projektov, ktoré testujú rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politík na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikroregionálna, lokálna). Zameranie verejných politík predstavuje témy ako sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie. Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej v Novembri 2015. Na základe dvanástich memoránd o spolupráci medzi ÚSV ROS, konkrétnym subjektom verejnej správy (VS) a vybranou mimovládnou organizáciou, ktorá vznik projektu iniciovala, vznikne dvanásť verejných politík, pripravených na zavedenie do praxe.

Pilotná schéma je súčasne cenným zdrojom dát pre analytickú činnosť, ktorá predstavuje druhú časť projektu.

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politík do praxe predstavuje teoretickú časť projektu, ktorá je zameraná na analytickú, metodickú, legislatívnu činnosť. Na základe analytickej, metodickej a legislatívnej činnosti bude priebežne budovaná verejne elektronicky dostupná znalostná databáza. Výsledkom bude *Analýza stavu a možností participácie v SR*, ako aj návrhy na legislatívne zmeny, zvyšujúce účasť verejnosti v procese prípravy, tvorby, implementácie, monitoringu a revízie verejných politík.

Budovanie kapacít v prostredí VS predstavuje samostatný blok činností. Jeho cieľom je identifikovať príčiny nedostatočnej aplikácie inovatívnych a participatívnych metód v praxi verejnej správy. Bude navrhnutý profil absolventa, architektúra a sylaby špecializovaného vzdelávacieho programu, ako aj metodiky pre nový vzdelávací program s názvom "Participatívna tvorba politík v prostredí verejnej správy". Súčasťou je pilotné testovanie programu vzdelávania na 3 skupinách účastníkov z prostredia VS (štátna správa, regionálna územná samospráva, regionálne združenia miest a obcí, miestna územná samospráva).

Abstrakt
Cieľom práce je priniesť v ucelenej forme obraz toho, akým spôsobom sa realizoval participatívny proces na Kamennom námestí a Námestí SNP v rámci projektu Živé námestie. Prináša teoretickú perspektívu participácie, demonštruje dôležitosť využitia procesov zapojenia verejnosti do tvorby verejného priestoru i lokálnej správy a následne uvádza podrobný opis celého projektu. Popisuje jednotlivé projektové fázy, a to od fázy plánovacej cez realizačnú až po fázu vyhodnocovania výsledkov. Podrobne sa venuje rolám aktérov procesu a prítomným rizikám pri takomto projekte. Práca zároveň prináša i najzásadnejšie výsledky z participatívnych aktivít, ktoré sa v rámci projektu realizovali. S časovým odstupom popisuje a hodnotí aj prvé zmeny, ktoré sa podarilo uskutočniť práve vďaka projektu Živé námestie. V súhrnnej forme tak na základe dosiahnutých výsledkov prináša koncepciu využitia priestoru Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave.

Kľúčové slová: participácia, plánovanie verejných priestranstiev, participatívny proces, Kamenné námestie, Námestie SNP, Živé námestie

Obsah

ÚVOD 1

1 PARTICIPÁCIA VEREJNOSTI A JEJ ÚLOHA 3

1.1 TRENDY PARTICIPÁCIE VEREJNOSTI PRI PLÁNOVANÍ VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV 3
1.2 (ADEKVÁTNA) MIERA ZAPOJENIA A JEHO ÚLOHA 4

2 PREČO PARTICIPATÍVNY PROCES PRI KAMENNOM NÁMESTÍ A NÁMESTÍ SNP? 8

3 PLÁNOVANIE PARTICIPATÍVNEHO PROCESU V RÁMCI PROJEKTU ŽIVÉ NÁMESTIE 10

3.1 AKTÉRI PARTICIPÁCIE 10
3.2 POTENCIÁLNE RIZIKÁ PROJEKTU 11
3.3 PLÁNOVANÁ ŠTRUKTÚRA PROJEKTU – DVE FÁZY PARTICIPATÍVNEHO PROCESU 13

4 VYUŽITÉ PARTICIPATÍVNE NÁSTROJE 16

4.1 PRVÁ ETAPA 16
4.2 DRUHÁ ETAPA 17

5 INFORMOVANIE 18

5.1 KOMUNIKÁCIA V PRVEJ ETAPE 18
5.2 KOMUNIKÁCIA V DRUHEJ ETAPE 19

6 VÝSTUPY PROJEKTU 20

6.1 ANALYTICKÉ VÝSTUPY 20
6.1.1 DOTAZNÍKOVÝ ZBER DÁT 21
6.1.2 FOKUSOVÉ SKUPINY S OHROZENÝMI SKUPINAMI 23
6.1.3 POCITOVÉ MAPY 24
6.2 QUICK WINS 25
6.2.1 KONKRÉTNE NÁVRHY 26
6.3 PODKLAD PRE ARCHITEKTONICKÚ SÚŤAŽ – AKTUÁLNA PODOBA 26

ZÁVER 28

ZDROJE 29

Úvod

V apríli 2017 spustil Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ďalej aj ako „ÚSV ROS“) trojročný národný projekt s názvom Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík. Tento projekt financovaný z prostriedkov operačného programu Efektívna verejná sprava má za cieľ navrhovať kroky a zavádzať riešenia, zamerané na podporu **participatívnej tvorby verejných politik na národnej, regionálnej, mikroregionálnej a lokálnej úrovni** (Ministerstvo vnútra 2017).

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politík predstavuje praktickú časť projektu, pričom zastrešuje až dvanásť pilotných projektov uskutočňovaných po celom Slovensku.[1] Jedným z nich je aj **pilotný projekt „Využívanie verejných priestorov a plôch na lokálnej úrovni“ – Živé námestie**, ktorý sa realizuje na lokálnej úrovni so zameraním sa na Kamenné námestie a Námestie SNP v Bratislave.

Projekt Živé námestie sa uskutočňuje v spolupráci partnerov ÚSV ROS, Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť (ďalej aj ako „SGI“), Aliancia Stará Tržnica (ďalej aj ako „AST“) a Hlavné mesto SR Bratislava, pričom na konkrétnych prevedeniach riešení spolupracuje aj architektonické štúdio 2021 (ďalej aj ako „2021“) a Laboratórium architektúry krajiny (ďalej aj ako „LABAK“).

Živé námestie sa zameriava na tvorbu komplexných koncepcií a plánov využívania verejných priestorov **za participácie obyvateľov a obyvateliek**. Jeho prevedenie je ovplyvnené dvoma skutočnosťami.

V prvom rade ide o fakt, že centrom záujmu projektu sú **problematické a zároveň kľúčové centrálne plochy mesta Bratislava - Kamenné námestie a Námestie SNP**. Hoci sú obe historicky, kultúrne či politicky významnou súčasťou verejného priestoru hlavného mesta, predstavujú zároveň **dlhodobo zanedbávané a nekoncepčne upravované plochy**. Z tohto dôvodu je hlavným cieľom projektu príprava detailných podkladov pre uskutočnenie architektonickej súťaže na **komplexné riešenie** týchto plôch. Rovnako dochádza k príprave návrhov relatívne nenákladných architektonických, dopravných, organizačných či dizajnových zmien na námestiach, tzv. **quick wins**. Tie možno realizovať v pomerne krátkom čase s obmedzeným rozpočtom, no zároveň môžu mať pozitívny dopad na život obyvateľstva a vnímanie týchto priestorov užívateľmi a užívateľkami.

V druhom rade je potrebné zdôrazniť, že hoci by mali byť verejné priestranstvá zo samotnej podstaty vytvárané ako **inkluzívne miesta** (t.j. pre všetkých), riadne zapojenie obyvateľstva do rozhodovania o ich podobe je na Slovensku

[1] Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej ešte v novembri 2015 (Ministerstvo vnútra 2017).

stále zriedkavé.[2] Samotný participatívny proces je pritom nielenže nevyhnutným základom demokratického procesu tvorby verejného priestranstva, ale umožňuje aj získať presnejšie informácie o existujúcom stave území. Rovnako možno predpokladať, že v závere dôjde k lepšiemu prijatiu navrhovaných riešení všetkými dotknutými aktérmi. Spomínané zásadné zmeny v územiach Kamenného námestia a Námestia SNP by **nemali teda prebehnúť bez participácie** laickej verejnosti, stakeholderov či odborníkov a odborníčok na vybrané oblasti mestského plánovania.

Na základe absolvovaného participatívneho procesu boli v rámci projektu postupne získavané informácie, ktoré budú prenesené do **pripravovaného zadania súťaže**, pričom zapojení aktéri majú byť zahrnutí aj do prípravy finálneho výstupu. Pre čo najkvalitnejšie zachytenie názoru verejnosti, prebiehal zber dát prostredníctvom viacerých podaktivít ako najmä:

- dátová mapa,
- ankety,
- pološtruktúrované rozhovory a osobné stretnutia s relevantnými aktérmi,
- prieskumy verejnej mienky,
- focusové stretnutia nad mapou,
- pocitové mapy,
- odborné workshopy,
- verejné prezentácie.

V prvej časti tohto dokumentu sa vysvetľuje, prečo bol kladený taký dôraz, na participatívne procesy, ktoré formovali základnú líniu celého projektu. Následne v druhej časti sa predostrená koncepcia venuje zdôvodneniu využitia participatívneho procesu pri dotknutých územiach, a to Kamennom námestí a Námestí SNP. Tretia časť približuje konkrétne náležitosti participácie v rámci projektu Živé námestie, a to: 1) aktérov participácie, 2) potenciálne riziká projektu a 3) fázy participačného procesu. V štvrtej časti sú opísané využité nástroje participácie a procesy informovania. Následne sú rozobrané výstupy v podobe analytických podkladov, ktoré vznikli na základe participatívnych procesov, quick wins a základné informácie o podklade na architektonickú súťaž. Záver obsahuje zhrnutie základných zistení.

[2] Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI

1 Participácia verejnosti a jej úloha

Občianska participácia, resp. ešte širšie participácia verejnosti predstavuje veľmi **komplexný koncept** zahŕňajúci rôznorodé aspekty a formy účasti. Podľa viacerých autorov (Delli Carpini 2005, Jenkins et al. 2003) môže ísť o akúkoľvek mieru zapojenia od individuálneho dobrovoľníctva až po volebnú účasť. V odbornej literatúre dokonca bežne dochádza k označovaniu občianskej participácie aj ako "občianska angažovanosť", "politická účasť" či "politická angažovanosť". Celkovo je podľa Creightona (2005:31) občianska participácia: *„proces, prostredníctvom ktorého sa občianske záujmy, potreby a hodnoty zapájajú do vládneho rozhodovania. Ide o **obojsmernú komunikáciu** (...) s celkovým cieľom lepších rozhodnutí podporovaných verejnosťou.“*[3]

Priamo na lokálnej úrovni sa dá participácia občanov definovať aj cez jej dopad, a to ako proces, ktorý vedie k zvyšovaniu transparentnosti, ako aj k vyvodzovaniu zodpovednosti voči komunálnym politikom za ich rozhodnutia (OBSE 2016). To z nej robí jeden z kľúčových prvkov miestnej/komunálnej demokracie (OBSE 2016). V prípade tejto publikácie sa zameriavame výhradne na participáciu verejnosti pri plánovaní verejných priestranstiev, čiže na jej účasť v procese prípravy plánu.

1.1 Trendy participácie verejnosti pri plánovaní verejných priestranstiev

Rozoznanie prínosu zapojenia obyvateľov do plánovania verejných priestranstiev (resp. pri územnom plánovaní) nie je vždy samozrejmosťou a treba uviesť, že takýto prístup sa začal preferovať na **globálnej úrovni v zásade až vplyvom postmodernizmu v 60. rokoch** (viď box č. 1). Odvtedy však boli interaktívne, kolaboratívne a/alebo participatívne prístupy plánovania zavedené a využívané napríklad v Spojených štátoch amerických (Sandercock 2001), Taliansku (Balducci 2004), Veľkej Británii (Healey 2007),[4] Austrálii (Sandercock 2001), Holandsku (Boonstra & Boelens 2011), Dánsku (Pløger 2004), Nórsku (Pløger 2004) či v Brazílii (Cymbalista & Nakano 2005) a Číne (Fingerhuth 2004). Vo všeobecnosti môže byť podľa Beblavej (2005:8) dôvodom väčšieho využívania participácie *„kompenzácia chýbajúceho tradičného spôsobu skladania účtov“*, nakoľko jednoduchá reťaz vyvodzovania zodpovednosti sa v súčasnej podobe reprezentatívnej demokracie pomaly vytráca.[5]

---

[3] Pre viac informácií viď aj Creighton, J.L. (2005): The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement, San Francisco: Jossey-Bass

[4] Viď aj: Healey, P. (1997): Collaborative planning: shaping places in fragmented societies, 2nd revised ed. by UBC Press in 2006. Hampshire: Palgrave

[5] Treba zdôrazniť, že podľa Beblavej (2005) nedochádza k odmietnutiu reprezentatívnej demokracie založenej na väčšinovom princípe, ale k požiadavke o doplnenie ďalších mechanizmov na zvýšenie skladania účtov. Konkrétne môže byť doplnená participačnými mechanizmami.

Box č. 1: Postmodernizmus v plánovaní

V dobe tzv. moderného plánovania neboli obyvatelia považovaný za cenný zdroj informácií a poznania pre urbánny rozvoj (Berman 2017). Najmä v 30. rokoch 20. storočia sa presadzoval princíp tzv. „top-down" plánovania, pričom napríklad Le Corbusier ako zakladateľ školy moderného plánovania argumentoval tým, že mesto, ako aj budovy majú byť primárne „funkčné" a ich tvorba/formovanie majú byť založené *„čisto na vedeckom poznaní"* (viď Berman 2017:18). Následkom vplyvu postmoderného plánovania a jeho humanistických prúdov sa však položil základ pre vnímanie vstupov obyvateľov v procese plánovania ako komplementárny k expertnému poznaniu.

Participatívne postupy sú užitočné pri riešení existujúcich problémov súvisiacich s veľkou heterogenitou/kultúrnou diverzitou obyvateľstva (Sandercock 2001) či pri predchádzaní viacerým problémom, ktorým v minulosti mestá a obce bežne čelili (Balducci 2004). Healey (1997:201) vníma rastúci záujem samospráv o participáciu verejnosti od roku 1960 ako dôkaz snahy politikov **prekonať nedostatky reprezentatívnej demokracie**,[6] lebo iba tak môžu spolu s úradníkmi dospieť k *„dobrým úsudkom a kompetentnej argumentácii"*. Inými slovami, participatívny proces dáva *„politikom lepšie podklady pre rozhodnutia vo významných záležitostiach plánovania tým, že prináša najlepšie možné poznatky o potrebách, záujmoch a názoroch občanov, ktoré súvisia s plánmi"* (Holsen & Swensen 1998:7). Celkovo sa momentálne kladie čím ďalej tým **väčší dôraz na procesy participácie**, pričom to súvisí najmä s nárastom individualizmu, posilňovaním postavenia obyvateľov, vývojom technológií či dostupnosťou informácií (Boonstra & Boelens 2011).

Na Slovensko, podobne ako v iných postsocialistických krajinách, nemajú participatívne procesy veľkú tradíciu. V praxi sa dokonca dlhú dobu prejavoval tzv. **participačný deficit**, čiže menšia miera zaangažovanosti občanov vo veciach verejných (Vráblíková 2009). Napriek tomu, aj tu dochádza v poslednej dobe k obratu. Môžeme to potvrdiť, napríklad, zvýšeným počtom partcipatívnych projektov i rozsiahlejším zapojením týchto procesov do plánovania vo všetkých rovinách (Bútorová, Gyárfášová 2010).

1.2 (Adekvátna) miera zapojenia a jeho úloha

Pod participáciou verejnosti si môžeme predstaviť nielen rôzne formy, ale aj rôznu **mieru** jej **zapojenia**.[7] Pri minimalistickom poňatí sa dá hovoriť o tom, že došlo k participatívnemu procesu aj ak bola zapojená napríklad iba odborná verejnosť prostredníctvom konzultácií v posledných fázach projektu. V prípade Slovenska si môžeme predstaviť napríklad aj to, že dôjde pri tvorbe územného plánu iba k verejnému nahliadnutiu s možnosťou pripomienok verejnosti

[6] Zameriava sa skôr na technickú a administratívnu expertízu miesto zohľadňovania názorov a požiadaviek ľudí (Healey 1997:201).

[7] Už v roku 1969 napríklad Arnstein upozornila, že existujú významné rozdiely v úrovniach participácie občanov. Jej hlavným zámerom pritom bolo odlíšiť skutočné formy participácie (s výraznou mocou občanov) od tých formálnych.

v súlade s §20 ods. 3 stavebného zákona[8] k návrhu zadania, v súlade s §21 stavebného zákona[9] ku konceptu a s §22 stavebného zákona[10] k návrhu územnoplánovacej dokumentácie.

Ak si však uvedenú argumentáciu osvojíme, nielenže **nevyužívame naplno potenciál**, ktorý môže zapojenie verejnosti priniesť, ale **podkopávame aj demokratický princíp**, na základe ktorého by malo dochádzať k tvorbe a úprave verejných priestranstiev. Ako dokonca uvádzajú Hordijik et. al (2015:128) práve zapojenie verejnosti do plánovania je jedným z hlavných nástrojov, ktorý umožňuje obyvateľom využiť možnosti demokratického systému k preklenutiu „priepasti" medzi tými, ktorí vládnu a tými, ktorí sú ovládaní.

Nanešťastie, napriek tomu, že už všeobecne dochádza k akceptovaniu faktu, že **verejné priestranstvá sú pre všetkých, obyvatelia sú na Slovensku riadne zapájaní do ich tvorby alebo úpravy len zriedka**. Ako už bolo naznačené, dá sa dokonca povedať, že rozhodovanie o týchto plochách vychádzajúc z výsledkov participácie verejnosti nemá v našom prostredí veľkú tradíciu.[11] V prípade, ak aj k zapojeniu dochádza, robí sa tak často len čiastkovo alebo dokonca účelovo v snahe legitimizovať (už) naplánované zásahy.[12] Nevyužitie možností, ktoré prináša rozumné zapojenie verejnosti do procesov plánovania verejných priestranstiev je však na škodu všetkých.

Ako napríklad tvrdí Berman (2017) zapojenie verejnosti do plánovania je kľúčové, pretože práve miestni, resp. užívatelia priestoru majú často **informácie a poznatky, ku ktorým sa „od stola" nedá dostať**. Obdobne uvádza aj Carmona et. al (2003), že zapojenie užívateľov či obyvateľov lokality predstavuje efektívny spôsob ako získať širšie, resp. kvalitnejšie poznatky a dokonca aj dosiahnuť vzdelávacie ciele.

V dlhodobom horizonte vedie **vzdelávanie a participácia** k väčšiemu záujmu a úsiliu o vyššiu kvalitu životného/mestského prostredia medzi obyvateľstvom. Takáto angažovanosť je podľa Carmona et. al (2003) kľúčová, pretože otázka kvality prostredia sa častokrát dáva do úzadia v prípadoch, kedy ide napríklad proti ekonomickým cieľom.

Ďalším dôvodom hovoriacim v prospech využívania participácie je jednoducho fakt, že k nekvalitným alebo neakceptovaným zásahom[13] do verejných

---

[8] Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) dostupné na: http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50
[9] Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) dostupné na: http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50
[10] Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) dostupné na: http://www.zakonypreludi.sk/zz/1976-50
[11] Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI
[12] Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI
[13] A to ako na Slovensku (Bratislava24 2018, Trend.sk 2018, MY Nitra 2013), tak aj v zahraničí

priestranstiev dochádza často z dôvodov nedostatočného zapojenia odbornej, ale aj širokej verejnosti. Participácia verejnosti pritom v konečnom dôsledku dokáže **zlepšiť efektívnosť plánovania**, napríklad aj tým, že sa predíde konfliktom, ktoré sú časovo náročné na vyriešenie (Pløger 2004). V tomto kontexte sa dá podľa Holsena a Swensena (1998) dokonca tvrdiť, že účasť verejnosti a otvorená komunikácia pomáha **získať informácie o možných bodoch sporu**, a to ešte pred prijatím politického rozhodnutia.

Počítanie s názormi verejnosti už pri príprave projektov v zásade pomáha zabezpečiť, že návrhy budú podporené aj tými, ktorí budú výsledkom najviac dotknutí (Carmona et. al 2003). Inými slovami, ak je proces participácie dobre zvládnutý, jeho výsledkom je kvalitnejší výstup, ktorý prijíma väčšina aktérov. Takýto výstup pritom nie je exkluzívny, ale naopak, má inkluzívne prvky. Participácia môže nielenže viesť k budovaniu vzťahu k danému územiu (až tzv. komunálneho občianstva), ale aj k **tvorbe pocitu spolupatričnosti** medzi občanmi a zamedziť pocitom vylúčenia, či už reálnym alebo domnelým (Boonstra & Boelens 2011, Breton 1997). Možnosť a záujem o participáciu, resp. o zapojenie sa do sociálnej siete je totiž základom sociálnej inklúzie/začlenenia (Policy Research Initiative).

Pri zásahoch do podoby verejných priestorov by sa malo prihliadať na **potreby ohrozených skupín**, akými sú napríklad ľudia so zdravotným postihnutím, rodičia s deťmi, deti, starší ľudia či ľudia bez domova, pričom práve participatívne metódy ich zapojenie umožňujú. Celkovo by sa dalo povedať, že vytvorenie priestoru, ktorý spĺňa požiadavky všetkých dotknutých skupín obyvateľov by malo byť cieľom každej samosprávy v snahe o dosiahnutie zvýšenia kvality ich života.

Samospráva môže v zásade prostredníctvom participatívneho procesu uskutočniť:

- zber informácií o území,
- zber predstáv, potrieb a očakávaní od jednotlivých aktérov,
- zber názorov a spätnej väzby na (čiastkové) riešenia/návrhy.

Dokáže tak teda v závere **lepšie identifikovať** a **porozumieť** špecifickým potrebám jednotlivých aktérov, ale aj získať spätnú väzbu na plánované využitie a úpravy verejného priestoru (pre zhrnutie viď tabuľku č. 1).

(aktuality.sk 2018, The Post and Courier 2017).

Tabuľka č. 1: Zhrnutie prínosov participatívneho procesu pri tvorbe verejných priestranstiev

Demokratická tvorba priestorov pre všetkých	➢ presadzovanie **demokratického princípu** pri tvorbe a úprave verejných priestranstiev pre všetkých ➢ zapojenie verejnosti do plánovania pomáha preklenúť „priepasť" medzi tými, ktorí vládnu a tými, ktorí sú ovládaní ➢ konečný výstup má **inkluzívne prvky** - pri zásahoch do podoby verejných priestorov sa prihliada aj na potreby ohrozených skupín ➢ riešenie pre existujúce problémy súvisiace s veľkou heterogenitou/kultúrnou diverzitou obyvateľstva
Získavanie informácií napomáhajúcich ku kvalitnejším a lepšie vyargumentovaným rozhodnutiam	➢ proces poskytuje politikom a úradníkom **kvalitnejšie podklady** pre rozhodnutia tým, že môže priniesť najlepšie možné poznatky o potrebách, záujmoch a názoroch od dotknutých obyvateľov ➢ práve miestni, resp. užívatelia priestoru majú často informácie a poznatky, ku ktorým sa „od stola" nedá dostať
Posilnenie záujmu verejnosti o okolitý priestor, budovanie vzťahu ku komunite a osveta	➢ proces môže byť zároveň osvetový a viesť obyvateľov k **väčšiemu záujmu i úsiliu** o kvalitnejšie životné/mestské prostredie – je to kľúčové aj pre budúcnosť, pretože otázka kvality prostredia sa neraz dáva do úzadia ➢ participácia môže nielenže viesť k budovaniu vzťahu k danému územiu (vznik tzv. komunálneho občianstva), ale aj k **tvorbe pocitu spolupatričnosti** medzi občanmi ➢ proces pomáha **zamedziť pocitu vylúčenia**, či už reálneho alebo domnelého - možnosť a záujem o participáciu, resp. o zapojenie sa do sociálnej siete je základom sociálnej inklúzie/začlenenia
Zvyšovanie pravdepodobnosti prijatia navrhovaných riešení užívateľmi a užívateľkami priestoru, zvyšovanie efektívnosti plánovania	➢ počítanie s názormi verejnosti už pri plánovaní pomáha zabezpečiť, že **návrhy budú podporené** aj tými, ktorí budú výsledkom najviac dotknutí ➢ účasť verejnosti a otvorená komunikácia pomáha získať informácie o možných bodoch sporu, a to ešte pred prijatím politického rozhodnutia ➢ participácia verejnosti môže v konečnom dôsledku **zlepšiť efektívnosť plánovania**, napríklad aj tým, že sa predíde konfliktom, ktoré sú časovo náročné na vyriešenie

2 Prečo participatívny proces pri Kamennom námestí a Námestí SNP?

Kamenné námestie a Námestie SNP predstavujú historicky, kultúrne či politicky **významnú súčasť** verejného priestoru hlavného mesta, no napriek tomu sa dlhodobo zanedbávali. Práve z toho dôvodu si vyžadujú **zásadné zásahy**, ktoré sa však musia uskutočniť citlivo s prihliadnutím na záujmy všetkých relevantných aktérov, a to ako širokej verejnosti, tak aj stakeholderov (obyvatelia, vlastníci prevádzok, zamestnanci v danom území a pod.) či odbornej verejnosti.

Proces participácie je dôležité uskutočniť aj s prihliadnutím na to, že územie námestí:

- na seba viaže rôzne skupiny obyvateľstva s rôznymi záujmami,
- je vlastnené viacerými subjektmi, ktoré nemôžu priestor rozvíjať bez vzájomnej dohody,[14]
- predstavuje bod, kde sa stretávajú rôzne dopravné spojenia a migračné toky v rámci mesta,
- obsahuje aj bytové jednotky, a teda treba brať do úvahy obyvateľov, ktorí v nich žijú,
- má potenciál ďalšieho rozvoja a obyvatelia mesta očakávajú jeho využitie.

Z pohľadu zámeru projektu, ktorým je príprava podkladov na verejnú súťaž k uvedeným námestiam je preto kľúčové absolvovať participatívny proces tak, aby získané informácie boli **prenesené do pripravovaného zadania** a jednotliví **aktéri** boli do prípravy finálneho výstupu **zahrnutí**.

Riešenia sa pritom týkajú nasledujúcich ulíc a námestí: Námestie SNP, Kamenné námestie, časť Dunajskej ulice, Špitálskej ulice, Rajskej ulice, Klobučníckej ulice, Treskoňovej ulice, Hurbanovho námestia a Župného námestia (viď obrázok č. 1).

[14] Väčšina územia, ktorého sa projekt týka, patrí mestu Bratislava. Len minoritné časti majú súkromných vlastníkov.

Obrázok č. 1: Riešené územie

Zdroj: Živé námestie, https://zivenamestie.sk

3 Plánovanie participatívneho procesu v rámci projektu Živé námestie

V tejto časti budú rozobraté konkrétne náležitosti participatívneho procesu, ktoré boli zrealizované v rámci projektu Živé námestie. Ich cieľom bolo **zahrnúť všetkých relevantných aktérov**, čoho predpokladom bolo aj naplánovanie informačnej kampane. Treba zdôrazniť, že dobre nastavený participatívny proces neznamená, že sú plošne uplatňované jednotné postupy, ale naopak, ich využitie je posudzované s ohľadom na existujúci kontext.

3.1 Aktéri participácie

Medzi jednotlivých aktérov, ktorí svojím zapojením mohli ovplyvniť budúce využitie verejného priestoru na Kamennom námestí a Námestí SNP boli už pred začiatkom procesu zaradené presne špecifikované skupiny obyvateľstva. Išlo konkrétne o:

A) **Verejnosť**
   a. Okoloidúci, zamestnanci v okolitých firmách a inštitúciách, ostatní Bratislavčania,
   b. Návštevníci území – turisti, ľudia žijúci mimo Bratislavy,

B) **Prevádzkovateľov** podnikov, stánkov, firiem, inštitúcií, úradov v danom území,

C) **Vlastníkov pozemkov** na námestiach a v priľahlých uliciach,

D) **Vlastníkov budov** na námestiach a v priľahlých uliciach,

E) **Vlastníkov bytov, nájomníkov** a iných obyvateľov nehnuteľností na námestiach a v ich okolí,

F) **Iné subjekty so vzťahom k námestiam** (napr. poskytovatelia služieb v území – DPB, BVS, SPP a iné)

G) **Odbornú verejnosť**.

Treba zvýrazniť, že medzi stakeholderov boli zaradené aj jednotlivé inštitúcie so sídlom v lokalite oboch námestí, a to: Dom Umenia - Kunsthalle, Nota Bene, Mestský cestovný ruch, Lekáreň u Milosrdných bratov, Pamiatkový úrad Bratislava, SNP Real budova, Milosrdní bratia, Lokál u Nás, Architektonické štúdio Woven, OD Dunaj, Mariannum, OZ Vagus (Dobre & Dobré),[15] Spoločenstvo Sv. Egídia (starostlivosť o ľudí bez domova), Slovenská Správa Ciest, Cyklokoalícia, Ochrana Pamiatkového Fondu a Bratislavská reštaurácia - Flag

[15] V roku 2018 bola kaviareň definitívne zatvorená.

Ship.[16]

3.2 Potenciálne riziká projektu

V rámci participatívneho procesu sa dá identifikovať viacero **potenciálnych rizík**. Riziká sa pritom môžu spájať s rôznymi štádiami procesu (viď tabuľku č. 2).

V počiatočnej etape projektu môže ísť napríklad o **nízky záujem relevantných aktérov** o participačný proces, či dokonca nezáujem/nezapojenie **hlavných „hráčov“** (napríklad majoritní vlastníci vybraných pozemkov). Najmä v prípade širokej verejnosti to môže súvisieť napríklad s určitou **apatiou** vyplývajúcou z minulých **neúspešných projektov** obnovy/úpravy verejných priestorov. Navyše na úrovni vstupov môže byť negatívnym aspektom aj samotný objekt realizácie (ako ostatne ukázal aj náš prieskum popísaný nižšie v časti 6.1.1).

- *Riešením je **aktívna komunikácia** a dôsledné vysvetľovanie plánovaných aktivít, ako aj zdôvodnenie významu celého procesu.*

Počas samotného priebehu participatívneho procesu sa môžu vyskytnúť problémy súvisiace s **presadzovaním záujmov** len **úzkej** skupiny aktérov, ktorá môže súvisieť napríklad s **neeliminovaním** tzv. **hlučných aktérov**. Takéto riziko môže v najhoršom prípade viesť až k vylúčeniu niektorých skupín aktérov (napr. seniori, ľudia so zdravotným postihnutím, nižšie socio-ekonomické vrstvy).

- *Riešením sú pevne stanovené **pravidlá pre zapojenie**, o ktorých sú informovaní všetci účastníci ešte pred začatím procesu, pričom ich dodržiavanie má byť zabezpečované organizátormi/realizátormi. Okrem toho sa takáto situácia môže riešiť aj **špeciálnym dôrazom** na konkrétne skupiny ľudí, ktoré by sa mohli za okolností bežného nastavenia ocitnúť ako nevypočuté.*

Rovnako môže potenciálne riziko vyplývať z **nedostatočného vyriešenia** existujúcich sporov, resp. s neobrúsením konfliktov medzi aktérmi, ktoré môžu viesť až k neprijatiu navrhovaného riešenia časťou aktérov participácie. Netreba opomenúť aj potenciálne riziko **nesúladu medzi predstavami odbornej a laickej verejnosti**. Urgenciu tejto skutočnosti prikladá dokonca aj existujúci výskum, ktorý konzistentne ukazuje, že názory expertov a laikov môžu byť veľmi odlišné (Nasar 1998).

---

[16] Pre viac informácií viď: Hurný, J., Hliničanová, V., Mazúr, J. (2018): Hĺbkové zisťovanie názorov stakeholderov, odborníkov a odborníčok v oblasti mestského rozvoja týkajúce sa Námestia SNP a Kamenného námestia v Bratislave, Aliancia Stará Tržnica – občianske združenie, Licencia: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-NC-SA 3.0)

- *Riešením je zmapovanie kľúčových stakeholderov a analýza, resp. identifikovanie potenciálnych bodov konfliktu v počiatočných fázach projektu, s ktorými budú následne realizátori procesu, ako aj moderátori aktivít pracovať. Rovnako je potrebné neustále aktívne informovanie o priebehu participácie, vysvetľovanie postupov a zber spätnej väzby.*

Záverečná fáza participatívneho procesu sa môže tiež spájať s viacerými potenciálnymi rizikami, ako je predovšetkým neschopnosť zadávateľa (samospráva) spracovať a využiť výstupy participatívneho procesu. Toto môže v konečnom dôsledku viesť k **demotivácii zapojených aktérov** a pri najčiernejšom scenári až k strate záujmu o ďalšiu účasť na participatívnych procesoch v budúcnosti.[17]

- *Riešením je uzavretie dohody obsahujúcej jasne stanovené povinnosti realizátorov participatívneho procesu a realizátorov zásahu a rovnako aj zreálnenie očakávaní verejnosti už v počiatočných fázach procesu.*

Tabuľka č. 2: Potenciálne riziká a riešenia

Fáza	Potenciálne riziko	Riešenie
Počiatočná	nízky záujem relevantných aktérov o participačný proces; nezáujem hlavných „hráčov“	aktívna komunikácia a dôsledné vysvetľovanie plánovaných aktivít, ako aj zdôvodnenie významu celého procesu
Proces participácie	presadzovanie záujmov len úzkej skupiny aktérov (napr. neeliminovanie tzv. hlučných aktérov)	pevne vopred stanovené a odkomunikované pravidlá pre zapojenie; špeciálny dôraz na konkrétne zraniteľné/ohrozené skupiny zapojených aktérov
Proces participácie	nedostatočné vyriešenie existujúcich sporov (neobrúsenie konfliktov medzi aktérmi)	zmapovanie kľúčových stakeholderov a analýza, resp. identifikovanie potenciálnych bodov konfliktu už v počiatočných fázach projektu, s ktorými budú následne realizátori procesu, ako aj moderátori aktivít pracovať
Proces participácie	riziko nesúladu medzi predstavami odbornej a laickej verejnosti	nepretržité aktívne informovanie o priebehu participácie; vysvetľovanie postupov a zber spätnej väzby
Záverečná	neschopnosť zadávateľa (samospráva) spracovať a využiť výstupy participatívneho procesu	uzavretie dohody obsahujúcej jasne stanovené povinností realizátorov participatívneho procesu a realizátorov zásahov (samospráva); zreálnenie očakávaní verejnosti už v počiatočných fázach procesu

Zdroj: Autori

[17] Viď aj Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI

3.3 Plánovaná štruktúra projektu – dve fázy participatívneho procesu

Prvým krokom pred spustením participačného procesu bolo vytvorenie **plánu participácie**. Základné východiskové informácie o chystaných procesoch umožnili lepšiu prípravu všetkých zapojených aktérov, ako aj presnejšie nastavenie očakávaní týkajúcich sa napríklad rozsahu a spôsobov, akými mala byť verejnosť zapojená do procesu. Plán participácie rozdelil proces do **dvoch etáp**, pričom v každej z nich boli indikované aktivity, ktoré sa mali v určitom časovom období zrealizovať, ako aj ich zdôvodnenie.

Prvá etapa bola zameraná na **analýzu existujúceho stavu**, a teda počítala s dlhodobým zberom základných informácií týkajúcich sa priestoru námestí. Ešte pred spustením celého procesu však prebehla **prezentácia plánovaných aktivít** pred zamestnancami samosprávy (aktivita 1.1). Cieľom nebolo len opísanie a vysvetlenie jednotlivých fáz projektu, ale aj oboznámenie zúčastnených o konkrétnych výstupoch a úlohách samosprávy v celom procese.

Jednou z kľúčových aktivít prvej etapy bol zber a prvotné spracovanie všetkých verejne dostupných dát v podobe tzv. **dátovej mapy**. Práve takýto výstup totiž pomáha vykresliť východiskovú situáciu, ale hlavne identifikovať chýbajúce, resp. nedostatočné údaje týkajúce sa území.

Rovnako prebehol zber a spracovanie verejne dostupných dát cez portál **Odkaz pre starostu** (viď box č. 2), pričom konkrétne išlo o štruktúrované dáta od užívateľov portálu za obdobie od roku 2010. V rámci projektu bolo zanalyzovaných viac ako 400 podnetov[18] z riešeného priestoru, ktoré boli nahlásené prostredníctvom portálu. Na základe týchto dát sa podarilo napríklad identifikovať a riešiť problém s nedostatkom smetných košov na Dunajskej ulici, ale aj s pravidelne sa upchávajúcim kanálom (in.ba 2019).

Box č. 2: Odkaz pre starostu[19]

Portál je projektom neziskovej mimovládnej organizácie Inštitútu pre dobre spravovanú spoločnosť - SGI. Projekt má ambíciu prispieť ku skvalitneniu samospráv a ich pozitívnejšiemu vnímaniu občanmi, a to vďaka posilneniu ich komunikácie. Odkazprestarostu.sk slúži hlavne pre hlásenie problémov týkajúcich sa hmotných vecí vo verejnom priestranstve, ktoré môžu byť upratané, opravené, vymenené, alebo odstránené.

Následne došlo k zberu informácií o **postojoch a potrebách** jednotlivých aktérov, ktorý prebehol prostredníctvom: pološtruktúrovaných rozhovorov s aktérmi, osobných stretnutí s aktérmi, dotazníkového zberu, stretnutí nad mapou, komunitnej prechádzky, workshopu k zozbieraným dátam, informačného stánku, možnosti pýtať sa a konzultovať online cez webstránku a tvorby emočnej mapy. Následne sa všetky zozbierané dáta sprocesovali

[18] Problémy, s ktorými sa v priestore užívatelia a užívateľky Odkazu pre starostu potýkajú.
[19] Odkazprestarostu.sk: Pomoc, dostupné na: https://www.odkazprestarostu.sk/pomoc

a vypracovali sa prvé analýzy.

V priebehu 6 mesiacov došlo konkrétne k **naplneniu piatich aktivít**, a to:

1.1. Zoznamovací workshop pre samosprávu a projektových partnerov k participačnému procesu,

1.2. Základný výskum uskutočnený projektovým tímom (experti),

1.3. Zber verejne dostupných dát uskutočnený projektovým tímom (experti),

1.4. Zber informácií o postojoch (názorov, predstáv) a potrebách jednotlivých aktérov,

1.5. Spracovanie dát, vypracovanie prvých analýz.

Primárnym cieľom **druhej etapy** bolo spracovanie analýz a vypracovanie konkrétnych návrhov, resp. záverečných výstupov, pričom jej trvanie bolo naplánované na 4 mesiace. V rámci tejto etapy konkrétne došlo k príprave detailných podkladov pre uskutočnenie architektonickej súťaže na **komplexné riešenie** plôch Kamenného námestia a Námestia SNP.

Zároveň sa pristúpilo k príprave návrhov relatívne nenákladných architektonických, dopravných, organizačných či dizajnových zmien na námestiach (quick wins). Tie sa začali uskutočňovať v relatívne krátkom čase s nižším rozpočtom, no napriek tomu viedli k pozitívnemu dopadu na život obyvateľstva a vnímanie týchto priestorov užívateľmi a užívateľkami. Príkladom je odstránenie čiernych stavieb z centrálnej časti Kamenného námestia, ktoré boli vnímané respondentmi a respondentkami v participatívnom procese mimoriadne negatívne.

V priebehu realizácie quick wins došlo k personálnym zmenám vo vedení mesta, pričom ale tak predošlé, ako aj súčasné vedenie sa zaviazalo k tomu, že navrhnuté zmeny budú uskutočnené (in.ba 2019).[20] Je potrebné zvýrazniť, že všetky tieto zmeny majú **potenciál na zlepšenie** priestoru predovšetkým za **predpokladu**, že sa **udejú súčasne**, keďže veľká časť z nich je navzájom prepojená.

V rámci druhej etapy došlo aj k diseminácii výstupov a konzultáciám s verejnosťou. Na informovanie slúžila predovšetkým webová stránka projektu Živé námestie, ako aj prezentácia výstupov napríklad prostredníctvom stretnutí a prechádzok s mestskými poslancami či informačného stánku na Dobrom trhu na Námestí SNP.

[20] Viď aj: https://www.facebook.com/vallo.primator/posts/1180972962060701

Druhá etapa obsahovala aktivity:

1.6. Spracovanie dát z prvej etapy a vypracovanie analýz,

1.7. Vypracovanie návrhu budúcej podoby verejného priestoru,

1.8. Diseminácia výstupov a konzultácie s verejnosťou.

4 Využité participatívne nástroje

V rámci participatívneho procesu sa využilo viacero nástrojov s cieľom získania čo **najkomplexnejších dát** o dotknutých územiach. Už pred spustením procesov sa počítalo aj so zapojením viacerých **zraniteľných skupín** obyvateľstva, nakoľko cieľom projektu bolo dopomôcť k skutočne inkluzívnemu verejnému priestoru.

Po predstavení konkrétnych nástrojov a zrealizovaných postupov sa táto časť venuje aj komunikácii s verejnosťou, nakoľko pre kvalitu celého participačného procesu, ako aj finálnych výstupov je esenciálnym základom **riadna informovanosť** verejnosti, jasné odkomunikovanie plánovaných postupov a adekvátne **nastavenie očakávaní** všetkých (potenciálne) dotknutých aktérov.

4.1 Prvá etapa

Zber informácií o názoroch, predstavách a potrebách aktérov prebehol prostredníctvom viacerých participatívnych nástrojov, ktoré budú bližšie rozobrané v tejto časti.

- **Pološtruktúrované rozhovory s aktérmi**
  - Rozhovory s vlastníkmi prevádzok a pozemkov pod územím, ako aj prevádzkovateľmi, prenajímateľmi a inými aktérmi s cieľom identifikovať ich potreby, zámery a postoje k verejnému priestoru.
- **Osobné stretnutia s aktérmi**
  - Došlo k nadviazaniu kontaktu a spolupráci s občianskymi združeniami, resp. skupinami obyvateľov, ktoré uskutočňovali aktivity na území námestí so zámerom informovať ich o projekte, zisťovať ich názor na územie a prejsť si s nimi ich aktivity v danom priestore.
- **Dotazníkový zber**
  - Online zber názorov a potrieb cez sociálne siete (Facebook).
  - Zber počas verejných podujatí (komentované prechádzky po námestiach) so zameraním na časti verejnosti, ktoré majú obmedzený prístup k online dotazníku (napríklad seniori, deti).
- **Stretnutie nad mapou**
  - Organizované stretnutia s občanmi (cca. 2 hodinové), ktoré boli moderované facilitátorom. Ľudia vyjadrovali svoje názory a potreby nad mapou územia. Maximálny rozsah bol stanovený na 10-12 ľudí. Spolu sa uskutočnili 3 stretnutia rôznych skupín (zraniteľných skupín obyvateľstva).

- **Komunitná prechádzka**
  - Komunitná prechádza bola spojená s informovaním o jednotlivých budovách a miestach v danom území, ako aj o dianí na jednotlivých uliciach. Uskutočnila sa napríklad prechádzka od kostola Sv. Trojice cez Námestie SNP a Kamenné námestie až po Štúrovu ulicu. Súčasťou komunitnej prechádzky bola aj možnosť vyplnenia dotazníka.
- **Workshop k zozbieraným dátam**
  - Už v rámci prvej etapy sa uskutočnilo stretnutie s cieľom odprezentovať hlavné zistenia a ďalšie kroky v rámci projektu.
- **Tvorba emočnej mapy - informačný stánok**
  - Počas víkendových trhov v Starej Tržnici mal projekt prenajatý informačný stánok, kde boli poskytované informácie o Živom námestí, ale uskutočňoval sa tam aj zber dát k emočnej mape územia a pod.
- **Možnosť sa pýtať/konzultovať online cez FB stránku Inštitútu SGI**
  - Vytvorenie priestoru na komunikáciu s verejnosťou prostredníctvom FB stránky Inštitútu SGI. Táto stránka zároveň slúžila na informovanie o priebehu projektu.

4.2 Druhá etapa

V rámci druhej etapy došlo k diseminácii výstupov a konzultáciám s verejnosťou. Na informovanie slúžila predovšetkým webová stránka projektu Živé námestie, ako aj prezentácia výstupov napríklad prostredníctvom stretnutí a prechádzok s mestskými poslancami či informačného stánku na Dobrom trhu na Námestí SNP.

- **Diseminácia výstupov a konzultácie s verejnosťou:**
  - Workshop – pre verejnosť a samosprávu
  - Priamy kontakt s aktérmi a respondentmi z prvej etapy participačného procesu – jednotlivým občanom a firmám/inštitúciám bol zaslaný výstup s uvedením možností ako zaslať k materiálu spätnú väzbu. Spätná väzba bola zbieraná prostredníctvom:
    - Informačný stánok
    - Online konzultácie na webstránke projektu/ magistrátu BA

Diseminačnú časť projektu mala v tejto etape na starosti **Aliancia Stará Tržnica** (pre viac informácii viď časť č. 6.3).

5 Informovanie

Súčasťou kvalitného prevedenia participatívneho procesu je aj primerané informovanie o priebehu celého procesu. Verejnosť by mala presne vedieť nielen o plánovaných aktivitách, do ktorých sa môžu zapojiť,[21] ale aj o ich výsledkoch a spôsobe, akým budú premietnuté do konečných riešení.

K informovaniu o jednotlivých aktivitách a výstupoch[22] projektový tím Živého námestia použil niekoľko rozličných druhov zásahu a komunikačné nástroje všetkých zastúpených partnerov projektu.

Box č. 3: Komunikačná stratégia projektu

Významnou súčasťou komunikačnej stratégie bolo predstavenie **spoločnej značky Živé námestie**. Inštitút SGI a Aliancia Stará Tržnica toto dodržiavali počas celej realizácie projektu, no predovšetkým od prezentácie výstupov a návrhov quick wins. **Všetky propagačné materiály**, tlačové správy aj články v médiách **obsahovali** informáciu o tom, že **Živé námestie je spoločným projektom** Inštitútu SGI a Aliancie Stará Tržnica za pomoci architektonického štúdia 2021 a LABAKu.

5.1 Komunikácia v prvej etape

Komunikácia s verejnosťou bola zabezpečená troma realizátormi projektu, a to Magistrátom Hlavného mesta SR Bratislava, Inštitútom SGI a Alianciou Stará Tržnica.

Magistrát Hlavného mesta SR Bratislava

- Informoval verejnosť o svojich zámeroch v rámci projektu. Súčasťou komunikácie bolo presné stanovenie obsahu, ktorý chcelo mesto tvoriť v spolupráci s jednotlivými aktérmi, najmä občanmi.
- Informoval o nástrojoch participácie a období ich realizácie. Na informovanie využíval webstránku, sociálne siete, streetlights a iné nástroje.
- V záverečnej fáze prvej etapy bolo informovanie realizované predovšetkým prostredníctvom tlačových správ a propagačných článkov v médiách.

Inštitút SGI

- Informoval o jednotlivých aktivitách projektu cez svoje webstránky (webová stránka Inštitútu SGI a webová stránka Odkazu pre starostu) a cez sociálne siete.[23]

---

[21] Do komunikácie so širokou verejnosťou treba zahrnúť ako informácie o výstupoch projektu, tak aj o jednotlivých aktivitách s možnosťami na zapojenie sa. Takýmto spôsobom boli napríklad v projekte Živé námestie získavaní ďalší respondenti a respondentky do aktivít: komunitná prechádzka, dotazníkový zber dát, vyplnenie emočnej mapy, ale aj focusových skupín.

[22] A to čiastkových aj finálnych.

[23] V období 25.4.2017 až 11.9.2018 bolo zverejnených 36 statusov zameraných výhradne na

- Ako bolo uvedené vyššie, Inštitút SGI komunikoval jednotlivé procesy aj v priebehu jednotlivých aktivít, pričom táto komunikácia mala slúžiť aj k získaniu ďalších respondentov a respondentiek k jednotlivým aktivitám.

Aliancia Stará Tržnica

- Informovala o jednotlivých aktivitách projektu cez sociálne siete, zároveň, spolu s Inštitútom SGI, oslovovala účastníkov do jednotlivých aktivít.

5.2 Komunikácia v druhej etape

Komunikácia s verejnosťou bola zabezpečená troma realizátormi projektu, a to Magistrátom Hlavného mesta SR Bratislava, Inštitútom SGI a Alianciou Stará Tržnica. Na informovanie slúžila predovšetkým **webová stránka projektu Živé námestie**, ako aj prezentácia výstupov napríklad prostredníctvom **stretnutí** a **prechádzok** s mestskými poslancami či **informačného stánku** na Dobrom trhu na Námestí SNP.

Zároveň pokračovala prezentácia Živého námestia ako spoločného projektu v médiách. Potvrdením tohto faktu je veľké množstvo zverejnených vyjadrení, ktoré partneri Živého námestia mali v priebehu projektu. Celkovo išlo o 91 zmienok v tlači, rozhlase, televízii, či v elektronických médiách v časovom období od 13.10.2017 do 13.10.2018.[24]

Zároveň dostávali realizátori Živého námestia mediálny priestor aj v prípadoch, kedy sa nejednalo o záležitosti týkajúce sa priamo projektu, no súviseli s námestiami. V nadväznosti na to možno tvrdiť, že Živé námestie je považované za relevantný projekt pre dané územie. Rovnako sa dá tvrdiť, že sa podarilo aj úspešné spojenie celej značky s organizáciami, ktoré za projektom stoja.

informovanie o priebehu a zisteniach projektu Živé námestie.

[24] Monitoring médií vypracovaný autormi.

6 Výstupy projektu

V rámci projektu sa bezprostredne po zbere dát pristúpilo k ich spracovávaniu a **vypracovaniu analýz**, ktorých cieľom bolo slúžiť ako **podklad k zásahom do verejného priestranstva** – Kamenného námestia a Námestia SNP. V tejto časti okrem zásadnejších analytických výstupov budú priblížené aj tzv. quick wins a základné informácie k podkladom pre architektonickú súťaž.

Detailnejší popis troch realizovaných aktivít pre túto publikáciu bol vybraný **na základe kľúča autora analytického výstupu**. Presnejšie, všetky nižšie uvedené dokumenty (viď 6.1 Analytické výstupy) sú dôležitou súčasťou celkového výstupu Živého námestia, v pokračovaní tejto práce budú detailnejšie opísané ale iba tie, ktoré vychádzali z participatívneho procesu a boli vypracované výskumníkmi Inštitútu SGI.

6.1 Analytické výstupy

V rámci projektu Živé námestie sa vypracovalo **niekoľko analytických podkladov**, medzi ne patrí predovšetkým:

- Návrh informačného a navigačného systém pre centrum mesta Bratislava, zóna Námestie SNP a Kamenné námestie a okolie, 2018
- Hĺbkové zisťovanie názorov stakeholderov a odborníkov v oblasti mestského rozvoja týkajúce sa Námestia SNP a Kamenného námestia v Bratislave, 2017
- **Zisťovanie názorov a skúseností s územím Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017**
- Podnety z portálu Odkazprestarostu.sk týkajúce sa Námestia SNP a Kamenného námestia, 2017
- Analýza vonkajšej reklamy na území Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- Analýza dopravy na území Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- Dátové podklady k územiam Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- Návrh správy Kamenného námestia a námestia SNP v Bratislave, 2017
- Revitalizácia Kamenného námestia a Námestia SNP: Stručná analýza majetkovo-právneho stavu pre účely pripravovanej humanizácie priestoru vymedzeného Kamenným námestím a Námestím SNP, 2017
- Inventarizácia zelene na územiach Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- WhatCity? o bezpečnosti - záznam z konferencie, 2017

- Pocitová mapa k územiam Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- Zápis z participatívnych stretnutí - fokusové skupiny k územiam Kamenného námestia a Námestia SNP, 2017
- Prípadová štúdia Bratislava: Porovnávacia štúdia procesov tvorby mesta so zameraním na tvorbu verejných priestorov, 2017
- Etnografický výskum Kamenné námestie - Námestie SNP, 2016
- Výskum urbanistických vzťahov a výkonnosti územia / Kamenné námestie a širšie okolie, Bratislava, 2016

6.1.1 Dotazníkový zber dát[25]

Dotazníkový zber dát slúžil na **zmapovanie základných informácií** o frekvencií a dôvodoch návštev Kamenného námestia a Námestia SNP, ako aj spôsoboch ako sa na ne obyvatelia dostávajú. Rovnako sa získavali dáta o vnímaní oboch námestí verejnosťou.

V mesiacoch júl až október 2017 reagovalo na prieskum tykajúci sa Kamenného námestia a Námestia SNP celkom **1087 osôb**. Dotazníkový zber dát bol uskutočnený dvoma spôsobmi.

Predovšetkým dochádzalo k získavaniu odpovedí prostredníctvom voľne dostupného online formulára. Ten bol zverejnený na facebookových stránkach Inštitútu SGI a Starej Tržnice, ako aj v newsletteri M_P_ BA. Využitím nástrojov, ktoré ponúkajú sociálne siete, bolo možné zacieliť na konkrétne demografické skupiny ľudí, čím sa podarilo pracovať aj s reprezentatívnosťou vzorky.

Rovnako boli odpovede získané aj formou priameho oslovovania respondentov počas náučných prechádzok priestorom oboch námestí. Dotazník sa žiadnym spôsobom neodlišoval od verzie, ktorá bola dostupná na internete. Dokopy sa touto formou podarilo vyzbierať takmer 15 % z celkového počtu dotazníkov, pričom boli získané aj odpovede od respondentov, ktorí zvyčajne nepoužívajú internet, resp. nenavštevujú sociálne siete (65+).

Pri odhade frekvencie návštev Kamenného námestia alebo Námestia SNP **najviac, vyše 40 %, respondentov uviedlo, že tam chodia párkrát týždenne**, takmer 30 % párkrát za mesiac a štvrtina denne.

Pri otázke, akým spôsobom sa dostavajú respondenti na námestia, mali možnosť výberu z viacerých odpovedí, a to autom, mestskou hromadnou dopravou, pešo, bicyklom, či inak. Najviac respondentov, až **vyše 70 %, uviedlo, že sa na námestia dostávajú pešo alebo mestskou hromadnou dopravou**. Iba

[25] Pre celú analýzu viď: Prachárová, V. (2018): Zisťovanie názorov a skúseností s územím Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave, Aliancia Stará Tržnica – občianske združenie, Licencia: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-NC-SA 3.0)

približne pätina sa do lokality dopravuje bicyklom a 16 % autom.

V dotazníku sa prostredníctvom uzavretej otázky taktiež zisťovalo, za akým účelom navštevujú opýtaní Kamenné námestie a Námestie SNP. Respondenti mali pritom možnosť označiť viacero odpovedí, a to návšteva verejných inštitúcií, nákupy, práca/biznis, zabáva, prechádzanie námestím, ubytovanie, stretávanie sa s ľuďmi, iné a neviem posúdiť. Najviac, až **skoro 70 % opýtaných pri svojej odpovedi uviedlo, že sa na námestia chodia stretávať s ľuďmi**. Túto možnosť najčastejšie označili ako muži (375; 65 % všetkých mužov), tak aj ženy (367; 71 % všetkých žien).

V časti dotazníka venujúcej sa názoru respondentov na Kamenné námestie a Námestie SNP mali na škále 1-4 vyjadriť mieru stotožnenia sa s výrokom, kedy 1 predstavovala absolútny súhlas s výrokom a 4 nesúhlas. Cieľom bolo získať reakcie na oblasti ako bezpečnosť, čistota a poriadok, či dostupnosť. **Najvýraznejšie odlišnosti medzi skúmanými námestiami boli pri dopytovaní sa na poriadok a čistotu**.

Ako sa ukázalo **pri Kamennom námestí viac ako 90 % respondentov uviedlo, že nesúhlasia alebo skôr nesúhlasia s výrokom, že na tomto námestí je čisto a poriadok**, zatiaľ čo pri Námestí SNP to rovnako vnímalo menej ako 60 % respondentov. Navyše, viac ako polovica respondentov sa v dotazníku priamo vyjadrila, že nesúhlasia s tým, že by bolo na Kamennom námestí čisto a poriadok. Pri Námestí SNP mala tieto pocity ani nie pätina opýtaných.

V najrozsiahlejšej časti boli respondenti podrobne dopytovaní na ich názor na námestia, a to jednotlivo na Kamenné námestie a Námestie SNP cez tri otvorené otázky, a to: 1) čo im najviac vyhovuje, 2) čo im chyba a 3) čo im vadí a čo by odstránili.

Pri prvej otázke, ktorá sa zamerala na pozitívne stránky Kamenného námestia spomenulo **až takmer 30 % respondentov (329 osôb), že im na námestí vyhovujú nákupné možnosti**. Otázka čo chýba na tomto námestí, priniesla veľké množstvo rôznorodých reakcií, no viac ako **pätina respondentov sa zhodla, že postrádajú zeleň**, ako aj čistotu a poriadok. V takmer každej štvrtej odpovedi pri otázke, čo respondentom **vadí v priestore Kamenného námestia uviedli ľudí bez domova**.

Vyše 13 % opýtaných (162 osôb) spomenulo, že im **na Námestí SNP najviac vyhovuje Stará Tržnica** a ďalších 5,5 % (68 osôb) zas súvisiaci priestor pred Starou Tržnicou. Najviac, takmer pätina respondentov poukázala vo svojej odpovedi (181 osôb) na to, že **na námestí chýba zeleň.** Pri otázke, čo respondentom najviac prekáža sa najčastejšie, a to v pätine prípadov, vyskytla odpoveď **parkovanie**.

Výsledky prieskumu naznačujú, že napriek tesnej blízkosti oboch námestí, **nie sú verejnosťou automaticky chápané ako jedno celistvé verejné priestranstvo**.

Respondenti poukázali nielen na rôzne pozitíva a nedostatky námestí, ale najmä uviedli odlišné hodnotenie v takých oblastiach, ako je napríklad poriadok a čistota či bezpečnosť.

6.1.2 Fokusové skupiny s ohrozenými skupinami

Fokusové skupiny s ohrozenými skupinami bola aktivita, ktorá mala za úlohu nadviazať kontakt a zistiť postoje používateľov verejných priestorov so špecifickými potrebami. Konkrétne boli oslovené skupiny **rodičov** s malými deťmi a **ľudia so zdravotným postihnutím** odkázaní na invalidný vozík, prípadne aj na asistenciu.

V prípade oboch skupín sa realizovali **fokusové skupiny s mapou priestoru**, ktorá mala pomôcť k presnej identifikácii konkrétnych problematických bodov v rámci námestí. Na každom z troch fokusových skupín sa **zúčastnilo od troch do ôsmich** účastníkov/účastníčok.

Najdôležitejšie výhrady v prípade oboch skupín boli prirodzene spojené s **bezbariérovosťou** a možnosťou pohybu po priestore bez reálneho ohrozenia zdravia či bez fyzických zábran, ktoré by tomuto voľnému pohybu zabraňovali. Ako najproblematickejšie boli identifikované **bariérové priechody** pre chodcov, a to konkrétne:

- priechod na ulici Rajská v smere k hotelu Kyjev,
- priechod Kamenné námestie - družstevné domy (veľká križovatka),
- priechod družstevné domy - Stará Tržnica (veľká križovatka).

Možnosti pohybu v priestore sú podľa respondentov ovplyvnené aj **priaznivosťou počasia**. Poukázali napríklad na zle vyspádovaný povrch Kamenného námestia, a to hneď na dvoch miestach. Prvým miestom, kde **tvorba kaluží značne obmedzuje slobodný pohyb** je v priestore priechodu od Rajskej ulice v priechode pri podzemnej garáži do časti budovy pri hoteli Kyjev. Druhé je v blízkosti priechodu pre chodcov smerom na Námestie SNP.

Problém **nevhodných či poškodených povrchov** rezonoval aj pri riešení ďalších častí námestí. Napríklad v priestore pred Starou Tržnicou sa respondenti sťažovali na nevhodne zvolený typ a úpravu dlažby, ktorá vytvára problémy pri prechode týmto priestorom. Bežná trajektória pohybu krížom cez toto územie je z hľadiska bezpečnosti nahrádzaná obchádzaním po obvode priestoru, kde je povrch vyhovujúcejší.

Bariéra nie je tvorená len nevhodným povrchom alebo dlažbou, ale aj **fyzickými zábranami**. Tie v mnohých prípadoch znamenajú **zamedzenie prístupu,** a to napríklad do prevádzok či verejných inštitúcií. V niektorých prípadoch je síce bezbariérový vstup možný, ale len za **predpokladu špeciálneho zaobchádzania**. Ako príklady takejto situácie boli spomenuté Tesco MY a budova Hlavnej pošty na Námestí SNP. Pri oboch existuje možnosť

bezbariérového vstupu, no iba za prítomnosti personálu. Takýto prístup je rozhodne lepší ako žiadny, no respondenti a respondentky sú vyslovene odkázaní na pomoc iných ľudí. Čo je ešte horšie, veľký počet prevádzok má toľko bariér, že ani pomoc obsluhy či asistentov neumožňuje vstup do týchto objektov. Takto problematicky je dokonca vyhodnotená aj **električková zastávka**, keď na zastávke Kamenné námestie smer centrum je možný výstup s detským kočiarom len problematicky (s pomocou ďalších ľudí) a s invalidným vozíkom je výstup dokonca úplne nemožný.

Samostatná kapitola ohľadne bezbariérovosti pri ľuďoch so zdravotným postihnutím je spojená s **chýbajúcimi vhodne upravenými toaletami**. V priestore oboch námestí nie je jediná stopercentne vyhovujúca toaleta umožňujúca väčší manévrovací priestor (napríklad pre prítomnosť asistenta/asistentky). K priestoru oboch námestí je najbližšia plnohodnotná bezbariérová toaleta v nákupnom centre na nábreží Dunaja alebo v jednom z hotelov na Hviezdoslavovom námestí.

Pri ďalšom hodnotení námestí sa odpovede respondentov a respondentiek vo fokusových skupinách nijako výrazne nelíšili od ostatných opýtaných. Najčastejšie zmienky boli spojené s **nedostatkom zelene** či chýbajúcim vodným prvkom v priestore Kamenného námestia. Rovnako bolo poukázané na niekoľko druhov **použitých povrchov** v priestore pred Nemocnicou Milosrdných bratov, o ktoré sa postarali niekoľkonásobne realizované rekonštrukcie.

V neposlednom rade sa počas fokusových skupín spomínali aj **chýbajúce možnosti sedenia** v priestore Pamätníka SNP, ako i zanedbanosť celého jeho okolia.

6.1.3 Pocitové mapy

Pocitová mapa ako nástroj na zber dát má nespornú výhodu vo svojej efektívnosti. Za relatívne krátky čas kontaktu s respondentmi a respondentkami sa totiž podarilo získať v rámci projektu Živé námestie detailné informácie o kladoch, ako aj záporoch priestoru oboch námestí. Zber dát prostredníctvom pocitovej mapy prebiehal v priestoroch Starej Tržnice v októbri a novembri 2017, vždy v sobotu v dopoludňajších hodinách počas pravidelných trhov.[26]

Všeobecne bolo najpozitívnejšie hodnoteným aspektom celého územia námestí **priestor Starej Tržnice** a aktivít, ktoré sa tam organizujú. Mimoriadne kladne sa opýtaní pozerali predovšetkým na jeho prerod v atraktívny priestor prinášajúci rôznorodé možnosti trávenia voľného času. Dochádza tam podľa nich k spojeniu spoločenskej, sociálnej, ako aj biznisovej funkcie spoločne s kvalitnou úpravou vonkajšieho priestoru. Pozitívne hodnotenia získala aj zeleň vo vrchnej časti Námestia SNP smerom k Poštovej a Obchodnej ulici. Kamenné námestie bolo

[26] Pre viac informácii viď webovú stránku Živé námestie a konkrétnu analýzu na: https://bit.ly/2Jiipbc.

vnímané kladne len sporadicky.

Negatívne hodnotenie skúmaného priestoru bolo primárne spojené s Kamenným námestím. Konkrétne sa kritizoval nedostatok zelene, parkovanie, existencia „zanedbaného“ a „nebezpečného“ verejného priestoru, či zlá klíma. Medzi najväčšie problémy boli špecificky zaradené aj **vizuálne nejednotné stánky** na Kamennom námestí (najmä v strednej časti – teraz už odstránené – pozn. autorov) a stánky zo strany Špitálskej ulice.

V prípade Námestia SNP bolo za hlavnú výčitku označené **rozbitie námestia** na menšie časti, pričom nie je možný „výhľad“ z jednej strany na druhú. Mnohým z opýtaných sa dokonca tento priestor ani nejavil byť námestím. Problém sa ale objavil aj v kontexte priestoru pred Starou Tržnicou, keď bolo negatívne hodnotené architektonické prevedenie vykopávok v blízkosti Manderláku, vzhľadom k tomu, že táto stavba do istej miery **narúša jednotnosť** priestoru a vytvára „tmavý roh námestia“.

6.2 Quick wins

Quick wins, resp. rýchle a nenáročné zmeny, boli pre priestor Kamenného námestia a Námestia SNP **vypracované realizátormi projektu, architektonickým štúdiom 2021 a LABAK**. Ich podoba bola primárne podmienená výstupmi a informáciami nazbieranými zo všetkých vyššie spomenutých aktivít realizovaných v priebehu projektu. Návrhy na zlepšenia sa týkali veľkého množstva negatívne vnímaných prvkov v priestore oboch námestí.

Quick wins predstavujú zásahy, ktoré umožňujú **relatívne rýchlo a efektívne** vyriešiť existujúce nedostatky v priestore. V prípade Živého námestia išlo napríklad o čistenie priestoru, zlepšenie podmienok pre stromy, či zjednotenie dizajnu stĺpov.

V druhom rade, quick wins umožňujú **testovanie rôznych riešení pre určité územie** (viď box č. 4). Nejedná sa vtedy o zavádzanie stálych/fixných zmien, ale skôr o zisťovanie a vyhodnocovanie reakcii ľudí na konkrétne návrhy, ako verejný priestor upraviť. V rámci projektu Živé námestie teda aj takýmto spôsobom dochádza k spoluvytváraniu konečnej podoby námestí.

Box č. 4: Zeleň na Živom námestí

Quick wins majú rôzne formy, prevedenie a samozrejme predstavujú aj rôznu mieru zásahu v priestore. Všetko to súvisí s existujúcim kontextom, ktorého ideálnym príkladom sú aj návrhy týkajúce sa zelene na Kamennom námestí a Námestí SNP. Na území je celkovo 172 stromov, pričom každý prešiel dendrologickým výskumom. V rámci projektu Živé námestie sa navrhlo na Námestí SNP doplniť stromoradia a na Kamennom námestí stromy v kvetináčoch (in.ba 2019). Dôvodom je, že sa dajú presúvať, čiže možno reflektovať reakcie verejnosti, stav stromov, ale najmä sa neobmedzuje ďalšia práca s územím (formovanie vízie).

6.2.1 Konkrétne návrhy

V rámci projektu Živé námestie sa presadzuje **vizuálne zjednotenie námestí**. Audit priestorov totiž poukázal na fakt, že sa tam nachádza až 61 rôznych druhov objektov a mobiliáru, a to napríklad 7 druhov sedenia či 16 druhov kvetináčov.[27] Časť z nich by sa mala podľa návrhu úplne odstrániť a ďalšiu časť nahradiť alebo presunúť, čím by sa množstvo typov mobiliáru znížilo zo 61 na 12 štandardných typov.[28]

Analýzy taktiež ukazujú, že hoci sa do priestoru námestí väčšina zo 40-tisíc ľudí denne **dostáva pešo** alebo **hromadnou dopravou,** doterajšie zásahy tento fakt neodzrkadľovali. Cieľom teda je dosiahnuť **väčší dôraz na peších,** a to napríklad pomocou kvalitnejšie vystavaných priechodov pre chodcov.

Veľmi často sa opakovala i výčitka, že sa na námestiach nenachádza vhodný priestor na oddych. Respondenti dokonca tvrdili, že ide iba o miesto tranzitu, v ktorom nie je dôvod a ani možnosť sa zdržiavať na dlhšiu dobu. Quick win-om je **celoročné voľné sedenie, ako aj sezónne sedenie**. Sezónne sedenie bude k dispozícií v dobrom počasí a bude **mobilné**, vďaka čomu sa bude môcť upravovať jeho pozícia, napríklad, na základe dennej doby kvôli slnku, resp. vyhľadávaniu tieňa.

Medzi ďalšie návrhy patrí vytvorenie nového detského ihriska, obmedzenie parkovania či presunutie voľných parkovacích miest a zavedenie regulovanej dopravy.

Okrem samotných fyzických zmien by sa mal priestor zveľadiť aj za pomoci **lokálnej správy**, ktorá bude nad miestom vykonávať dozor. Tejto téme sa viac venuje ďalšia časť publikácie.

6.3 Podklad pre architektonickú súťaž – aktuálna podoba

V poslednom období došlo k viacerým zásadným zmenám v priestore Kamenného námestia a Námestia SNP. Medzi najvýznamnejšie zásahy možno označiť **odstránenie dlhoročných čiernych stavieb** v centrálnej časti Kamenného námestia. Rovnako sa pristúpilo aj k odstráneniu nižších krovín, ktoré boli verejnosťou vnímané negatívne, a to nielen z hľadiska ich vzhľadu, ale aj kvôli bezpečnosti v danom priestore. Na Kamennom námestí však došlo zároveň aj k **pridaniu menších stromov v kvetináčoch**.

Novovzniknuté **záujmové združenie právnických osôb Živé námestie**, ktorého hlavnými iniciátormi boli Aliancia Stará Tržnica, Inštitút SGI, LABAK a architektonické štúdio 2021, plánuje v priestore námestí ukutočniť aj ďalšie zmeny predstavené v projektovej dokumentácii. Združenie oslovilo približne 50 subjektov – stakeholderov z oblasti, pričom 32 z nich prejavilo záujem

[27] Rovnako posilňuje súčasný nejednotný dojem aktuálna podoba informačných tabúľ, cyklostojanov, kioskov a ďalších prvkov mobiliáru.
[28] Pre viac informácií viď webovú stránku projektu Živé námestie: https://zivenamestie.sk

a predpokladá sa, že približne 15 z nich sa bude i **spolupodieľať na budúcej správe námestia**. Plánovaná lokálna správu bude viesť k dvom zásadným zmenám.

V prvom rade bude približne od polovice marca 2019 pôsobiť v priestore námestí služba, ktorá bude v prípade potreby **nahlasovať podnety pre mestskú políciu**.[29] Takýmto spôsobom by mala napomáhať k udržiavaniu poriadku a bojovať proti poškodzovaniu majetku tak mesta, ako aj súkromných aktérov (ako napríklad mobiliár, ktorý je súčasťou Živého námestia).

Od apríla 2019 by mala fungovať aj tzv. **upratovacia služba** Živého námestia, ktorá bude primárne slúžiť k **získavaniu spätnej väzby** na problémy v priestore – ako je napríklad oprava dlaždíc, odstránenie grafitov a podobne. Záznamy služby budú pravidelne sumarizované a analyzované. Vyhodnotenie bude slúžiť na nastavenie ďalších postupov, resp. na vytvorenie trvalejších riešení.

Lokálna správa má okrem funkcie zaistenia bezpečnosti a úpravy priestoru pomáhať aj pri **tvorbe kultúrneho programu** na Námestí SNP, ako aj na Kamennom námestí.[30] Do tejto aktivity sa zaviazali zapojiť všetky relevantné kultúrne inštitúcie z okolia.

Realizáciu ďalších riešení pre Živé námestie v podobe pokračovania dočasných quick wins[31] preberie **pracovná skupina Metropolitného inštitútu Bratislavy.** Budú pritom posudzovať ich súlad s víziou námestí v kontexte chystanej veľkej architektonickej súťaže. Zverejnenie výzvy na samotnú architektonická súťaž je naplánované na rok 2019, výsledky budú v roku 2020 a realizácia v roku 2021.

[29] Nebude mať ale právo zasahovať, nakoľko k tomu je nutná súčinnosť zložiek mestskej polície alebo Policajného zboru SR.

[30] Inštitúcie, ktoré sa k tomuto kultúrnemu programu zaviazali sú: Kunsthalle, Poľský inštitút, Literárne centrum LIC, ÚĽUV, Divadlo Astorka, Slovenská sporiteľňa a Národné osvetové centrum.

[31] V priebehu roka 2019 by mali byť realizované ďalšie quick wins, pričom sú na nich alokované peniaze v plánovanom rozpočte na rok 2019.

Záver

Kľúčový význam oboch ústredných námestí Bratislavy nemožno rozporovať. Námestie SNP sa so svojou neodškriepiteľnou historickou hodnotou v roku 2018 opätovne stalo **centrom verejných zhromaždení**. Kamenné námestie je oproti tomu čím ďalej tým viac obyvateľstvom hodnotené negatívne. Minulý rok sa však aj na ňom uskutočnili aj vďaka projektu Živé námestie určité zmeny správnym smerom. Podarilo sa napríklad **odstrániť** niekoľko **čiernych stavieb**, ktoré dlhodobo znižovali estetickú kvalitu tohto priestoru. Rovnako tak sme sa dočkali prvých zásadných zmien aj z hľadiska zjednodušenia pohybu chodcov, či odstránenia vizuálne nepekných nízkych krovín, ktoré boli nahradené inými formami zelene.

Práca priniesla v ucelenej forme obraz toho, akým spôsobom sa realizoval projekt Živé námestie na Kamennom námestí a Námestí SNP a k čomu doposiaľ viedol. V rámci projektu sa najskôr pristúpilo k systematickému a **komplexnému zberu dát**. Podrobne a dôsledne sme o priestore námestí zozbierali všetky dostupné informácie (dátová mapa) a pristúpili sme k analýze právnych a vlastníckych vzťahov či auditu zelene a prvkov mobiliáru. Absolútnym základom však bolo uskutočnenie participatívnych procesov s odbornou i laickou verejnosťou.

Riadne zapájanie obyvateľov nie je doposiaľ v našich mestách **bežnou súčasťou rozhodovania** o budúcej podobe verejných priestranstiev. Aktivity v rámci pilotného projektu však ponúkajú inšpiráciu, ako by to mohlo prebiehať. Snahou ale nebolo iba predstavovať príklad a priniesť návrh zveľadenia priestoru Kamenného námestia a Námestia SNP, ale aj **poukázať na dôležitosť použitia participatívneho procesu**.

Treba však uviesť, že nastavenie procesu musí byť vždy prispôsobené existujúcemu kontextu, ako aj vopred stanoveným cieľom, rozpočtu a dobe trvania. V prípade Živého námestia bolo snaženie o uskutočnenie participácie do určitej miery skomplikované tým, akého priestoru sa týkalo. Jedná sa totiž síce o jeden z ústredných, ale zároveň aj **najnegatívnejšie hodnotených** verejných priestorov v centre Bratislavy (Hurný, Hliničanová, Mazúr 2018). V rámci participatívnych aktivít bola v mnohých prípadoch **interakcia** spojená s prvotnou **nedôverou** v možnosť uskutočnenia **reálnych zmien**. S časovým odstupom ale možno pozitívne hodnotiť prvé zmeny, ktoré sa podarilo uskutočniť aj vďaka projektu Živé námestie. V súhrnnej forme tak na základe dosiahnutých výsledkov prinášame koncepciu využitia priestoru Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave.

Zdroje

Aktuality.sk (2018): Bulharsko má vlastný Disneyland. Milióny z Únie míňa na gýčové hrady, 04.09.2018, dostupné na: https://www.aktuality.sk/clanok/620046/bulharsko-ma-vlastny-disneyland-miliony-z-unie-mina-na-gycove-hrady/

Balducci, A. (2004): Policies, plans and projects – governing the city-region of Milan. DISP, 152, Str.:59–70

Berman, T. (2017): Pubic Participation as a Tool for integrating Local Knowledge into Spatial Planning. Tel Aviv: Springer

Boonstra, B., Boelens, L. (2011): Self-organization in urban development: towards a new perspective on spatial planning. Urban Research & Practice, 4:2, Str.:.99-122

Bratislava 24 (2018): Lamačania žiadajú zastavenie miliónového projektu rekonštrukcie Malokarpatského námestia, 13. august 2018, dostupné na: https://bratislava.dnes24.sk/lamacania-ziadaju-zastavenie-milionoveho-projektu-rekonstrukcie-malokarpatskeho-namestia-306437

Breton, R. (1997): Social Participation and Social Capital: Introductory lecture, Second National Metropolis conference; Immigrants and Civic Participation: Contemporary Policy and Research Issues, Montréal, dostupné na: http://canada.metropolis.net/events/civic/rbreton_e.html

Bútorová, Z., Gyárfášová, O. (2010): Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. Sociológia, 42: 5, Str.:.447-491

Carmona, M., Heath, T., Oc, T., Tiesdell, S. (2003): PUBLIC PLACES - URBAN SPACES. The Dimensions of Urban Design. Architectural Press

Creighton, J.L. (2005): The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement, San Francisco: Jossey-Bass

Cymbalista, R., Nakano, K. (2005): São Paulo, Brazil: a need for stronger policy advocacy. In: Balbo, M., ed. International migrants and the city. Venezia: IUAV

Delli Carpini, M. (2005): Definition of Civic Engagement in Civic Engagement and Service Learning, The Pew Charitable Trusts, dostupné na: http://www.apa.org/ed/slce/civicengagement.html

Fingerhuth, C. (2004): Learning from China – the Tao of the city. Basel: Birkhäuser

Healey, P. (1997): Collaborative planning: shaping places in fragmented societies, 2nd revised ed. by UBC Press in 2006. Hampshire: Palgrave

Healey, P. (2007): Urban complexity and spatial strategies: towards a relational planning for our times. London: Routledge

Holsen, T., Swensen, I. (1998): The two faces of public participation: democracy and efficiency, paper presented at the Planning and Theory Conference, School of Planning, Oxford Brookes University, Oxford

Hordijk, M., Sara, L., Sutherland, C. and Scott, D. (2015): Participatory Instruments and Practices in Urban Governance. In: J. Gupta, K. Pfeffer, H. Verrest, M.Ros-Tonen, ed. Geographies of Urban Governance. Springer. Str.:.127-147.

Hurný, J., Hliničanová, V., Mazúr, J. (2018): Hĺbkové zisťovanie názorov stakeholderov, odborníkov a odborníčok v oblasti mestského rozvoja týkajúce sa Námestia SNP a Kamenného námestia v Bratislave, Aliancia Stará Tržnica – občianske združenie, Licencia: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-NC-SA 3.0)

in.ba (2019): Gábor Bindics – Fascinuje ma, že zanechávame stopu, Živé námestie, Informačný magazín Bratislavy, 2/2019, ISSN: 2453-7780, str. 4-6

Jenkins, Krista, Molly Andolina, Scott Keeter, and Cliff Zukin (2003): Is Civic Behavior Political? Exploring the Multidimensional Nature of Political Participation. Annual, Conference of the Midwest Political Science Association, April 3-6, 2003, Chicago

MY Nitra (2013): Na Svätoplukovom námestí vykopú odvodňovací žľab, 12. okt 2013, dostupné na: https://mynitra.sme.sk/c/6967840/na-svatoplukovom-namesti-vykopu-odvodnovaci-zlab.html

Nasar, J. L. (1998): The Evaluative Image of the City, SAGE Publications, London

OBSE (2016): Implementing citizens participation in decision making at local level, TOOLKIT, 5 April 2016, dostupné na: https://www.osce.org/mission-to-skopje/231356

Pløger, J. (2001): Public Participation and the Art of Governance. Environment and Planning B: Planning and Design, 28(2), Str.: 219–241

Policy Research Initiative (2001): Inclusion for All. A Canadian Roadmap to Social Cohesion. © GOVERNMENT OF CANADA, 2001-04-23, dostupné na: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/tr01-rt01/tr01.pdf

Prachárová, V. (2018): Zisťovanie názorov a skúseností s územím Kamenného námestia a Námestia SNP v Bratislave, Aliancia Stará Tržnica – občianske združenie, Licencia: Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-NC-SA 3.0)

Prachárová, V., Hurný, J. (pripravované): Analýza problémov využívania a tvorby verejných priestorov a plôch v Bratislave, Inštitút SGI

The Post and Courier (2017): Richland County's ambitious building project hit with criticism, Dec 24, 2017 dostupné na: https://www.postandcourier.com/news/richland-county-s-ambitious-building-project-hit-with-criticism/article_908fd132-e5d0-11e7-bb35-df299ab7c853.html

Vráblíková, K. (2009): Politická participace a její determinanty v postkomunistických zemích. In: Sociologický časopis/ Czech Sociological Review, 45, 5, str.: 867-897